

ПРАВОВІДНОСИНИ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ПРО СТАН ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Гербут В.С.,

*викладач кафедри господарського права
ДВНЗ «Ужгородського національного університету»*

У даній статті досліджуються сутність та особливості правовідносин в сфері захисту персональних даних про стан здоров'я людини, визначаються характерні риси об'єкту даних правовідносин. З'ясовується хто є їх суб'єктами, вивчаються їх права та обов'язки.

Ключові слова: правовідносини, персональні дані, правовий захист, стан здоров'я.

В данной статье исследуются сущность и особенности правоотношений в сфере защиты персональных данных о состоянии здоровья человека, определяются характерные черты объекта данных правоотношений. Выясняется кто является их субъектами, изучаются их права и обязанности.

Ключевые слова: правоотношения, персональные данные, правовая защита, состояние здоровья.

This article studies the essence and features of legal relationships in a sphere of the protection of personal data about health of a man, typical features of the

object of this relationships are determined. Who turns out to be its subject is ascertained, their rights and duties are studied.

Keywords: legal relationships, personal data, legal protection, state of health.

Тематика інформаційної безпеки та захисту персональних даних набула за останні кілька років надзвичайно резонансного характеру. Значний прогрес у розвитку засобів автоматизованої обробки даних у двадцятому столітті і пов'язане з ним збільшення обсягів і напрямків використання персоніфікованої інформації у різних сферах суспільного життя, викликає необхідність належного правового регулювання відносин з використання персоніфікованої інформації як для забезпечення прав і свобод людини, так і ефективної реалізації правомірних інтересів інших осіб і держави.

Серед всієї ланки відносин в сфері персональних даних, персональні медичні дані та дані про стан здоров'я особи потребують більш пильної уваги зі сторони науковців, теоретиків та практиків. Це обумовлено тим, що: по-перше, дані відносини зачіпають як приватний, так і публічний інтерес, і чітку межу між ними провести досить важко; по-друге, здоров'я особи, як невід'ємний елемент нормального існування людини, характеризує дані відносини як такі, в які протягом життя вступає незалежно від своєї волі; по-третє, саме ця частина відносин в сфері захисту персональних даних є найменш дослідженою та захищеною в нашій державі.

В наш час проблеми захисту персональних даних досліджуються вітчизняними науковцями, серед яких А. Баранов, В. Брижко, Ю. Базанов, В. Галаган, О. Жуковська, А. Пазюк та ін. В західній правовій науці надзгаданими питаннями працювали Ф. Агре, К. Беннетт, Л.Д. Брендейс, Д. Боркін, С.Д. Воррен, С.Г. Дейвіс, Р. Кларк, В. Котші, М.Д. Кьорбі, Майер-Шонбергер, В.Л. Проссер, Ч.Д. Рааб, М. Ротенберг, Д.Х. Флехерті та інші. Водночас питання поняття та змісту правовідносин із захисту персональних даних про стан здоров'я особи до цього часу залишалися поза увагою представників юридичної теорії та практики. Це і обумовлює актуальність обраної нами теми дослідження.

Що ж таке правовідносини в сфері захисту персональних даних про стан здоров'я?

З загальної теорії права, правовідносини – це врегульовані нормами права суспільні відносини, учасники яких мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки. В свою чергу, С. Г. Стеценко правовідносини визначає як результат впливу правових норм на поведінку суб'єктів, внаслідок якого між ними виникають правові зв'язки [10, с. 80]. На думку А.Ю. Олійника, правовідносини – це специфічні суспільні відносини, які виникають на підставі норм права, учасники яких є носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків [9, с. 163].

Будь які правовідносини являють собою вид соціального (юридичного) зв'язку між суб'єктами даних правовідносин, що наділені взаємозалежними правами та обов'язками, який виникає при настанні передбачених нормами права юридичних фактів.

Правовідносини в сфері захисту персональних даних про стан здоров'я не є виключенням. Вони мають такий самий елементарний склад як правовідносини суб'єктів інших галузей права, тобто включають учасників правовідносин, їхні права і обов'язки і те, з приводу чого виникають ці правовідносини. Однак, водночас, вони виділяються рядом особливостей, що впливають зі специфіки предмету їх виникнення:

це специфічна група відносин, оскільки є спеціальний закон, що їх регулює;

відносини в сфері захисту персональних даних виникають незалежно від волі людини. Вони супроводжують особу протягом всього життя. Адже дані про стан здоров'я особи потрібні людині не лише для лікування

і профілактики хвороб, а й для контактування з суспільством і нормального продуктивного існування в ньому. Наприклад, для вступу на навчання чи роботу, для поїздки закордон тощо;

дані відносини характеризуються специфічним об'єктом, оскільки вони виникають в процесі реалізації права людини на охорону здоров'я. Тому часто суб'єкт правовідносин виступає в ролі пацієнта.

дані відносини характеризуються специфічним суб'єктом, так як він є носієм інформації.

В даних правовідносинах прослідковується поєднання приватного та публічного інтересу. Тобто, персональні медичні дані та дані про стан здоров'я особи є найбільш особистою та інтимною інформацією про людину. Її неправомірне розголошення може порушити цілу низку основних конституційних прав і свобод людини і громадянина. Але, в той же час, така інформація може мати не аби який суспільний інтерес, в інколи приховування такої інформації може тягнути за собою юридичну відповідальність (наприклад, ст.130 «Зараження вірусом імунодефіциту людини, чи іншою невиліковною інфекційною хворобою», ст.133 «Зараження венеричною хворобою» Кримінального Кодексу України). В інших же випадках особа змушена надати конфіденційну медичну інформацію про себе, якщо вона хоче отримати певні пільги чи відшкодування зі сторони держави (наприклад, в трудовому праві);

Перш за все, потрібно чітко встановити в якій сфері суспільних відносин виникають правовідносини по захисту персональних даних про стан здоров'я особи. Тобто, необхідно виділити об'єкт правовідносин.

Згідно загальної теорії права, об'єкт правовідносин – це певні матеріальні та нематеріальні блага, з приводу яких суб'єкти даних правовідносин виконують свої права та обов'язки.

Виходячи з положень Закону України «Про захист персональних даних», об'єктом правовідносин в сфері захисту персональних даних є персональні дані, що підлягають обробці в базах персональних даних. Персональними даними можна вважати будь які відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

Таким чином можна зробити висновок, що об'єктом правовідносин в сфері захисту персональних даних про стан здоров'я особи – є відомості чи сукупність відомостей про стан здоров'я особи, за якими особу можна конкретно ідентифікувати, і з приводу яких між нею та іншими суб'єктами даних правовідносин виникають взаємні права та обов'язки.

Ще однією особливістю правовідносин в сфері захисту персональних даних про стан здоров'я особи є суб'єктний склад. Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних», суб'єктами відносин, пов'язаних із персональними даними, є:

- суб'єкт персональних даних;
- володілець бази персональних даних;
- розпорядник бази персональних даних;
- третя особа;
- уповноважений державний орган з питань захисту персональних даних;
- інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування, до повноважень яких належить здійснення захисту персональних даних. [3, С - 182]

Загалом можна сказати, що всіх суб'єктів правовідносин в сфері захисту персональних даних про стан здоров'я особи можна поділити на індивідуальних та колективних. Суб'єкти даних правовідносин загалом можуть бути як індивідуальними, так і колективними, вони можуть бути і фізичними, і юри-

дичними особами.

Однак слід відмітити, що суб'єкт персональних даних як обов'язковий учасник вищезгадуваних відносин завжди є індивідуальною фізичною особою. Це випливає вже з самої сутності та характеру даних, носієм яких вона являється – персональних. Слово «персона», «персональний» походить від латинського «persona», що в перекладі означає «особа, людина як окрема особистість». [8, С - 41]

Для того, щоб бути суб'єктом будь яких правовідносин потрібно мати правосуб'єктність. Правовідносини в сфері захисту персональних даних даних про стан здоров'я людини не є виключенням. Правосуб'єктність є особливою властивістю, політико-юридичним станом певної особи і включає три елементи:

1) правоздатність – загальна (абстрактна) можливість, що визнається державою, мати передбачені законом права і обов'язки, здатність бути їхнім носієм. Підкреслимо, що це не фактичне правоволодіння, а тільки можливість або здатність до цього. Правоздатністю в однаковою мірою володіють всі громадяни без винятку, вона виникає у момент їхнього народження і припиняється із смертю. В сучасному цивілізованому суспільстві немає і не може бути людей, що не наділені загальною правоздатністю. Це найважливіша передумова і невід'ємний елемент політико-юридичного і соціального статусу особи. Правоздатність виникає з моменту народження і припиняється зі смертю особи;

2) дієздатність – передбачена нормами права здатність індивіда самостійно, своїми усвідомленими діями здійснювати (виконувати) суб'єктивні юридичні права та обов'язки;

3) деліктоздатність – здатність нести юридичну відповідальність за свої дії. [4]

Відповідно даного закону суб'єктом персональних даних може бути будь яка фізична особа, стосовно якої відповідно до закону здійснюється обробка її персональних даних. Тобто, можна зробити умовивід, що дані правовідносини характеризуються загальним суб'єктом, оскільки правоздатність суб'єкта виникає з моменту народження і закінчується зі смертю. Законом також даються визначення й інших суб'єктів правовідносин, пов'язаних з персональними даними.

Так, володільцем бази персональних даних є фізична або юридична особа, якій законом або за згодою суб'єкта персональних даних надано право на обробку цих даних, яка затверджує мету обробки персональних даних у цій базі даних, встановлює склад цих даних та процедури їх обробки, якщо інше не визначено законом.

Розпорядник бази персональних даних – це фізична чи юридична особа, якій володільцем бази персональних даних або законом надано право обробляти ці дані. Володільцем чи розпорядником бази персональних даних можуть бути підприємства, установи і організації усіх форм власності, органи державної влади чи органи місцевого самоврядування, фізичні особи - підприємці, які обробляють персональні дані відповідно до закону.

Розпорядником бази персональних даних, володільцем якої є орган державної влади чи орган місцевого самоврядування, крім цих органів, може бути лише підприємство державної або комунальної форми власності, що належить до сфери управління цього органу.

Третя особа – це будь-яка особа, за винятком суб'єкта персональних даних, володільця чи розпорядника бази персональних даних та уповноваженого державного органу з питань захисту персональних даних, якій володільцем чи розпорядником бази персональних даних здійснюється передача персональних даних відповідно

до закону.

Слід також відмітити, що в Конвенції Ради Європи «Про захист осіб в зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» використовується термін «контролер файлу», що означає фізичну або юридичну особу, державний орган, установу чи будь-який інший орган, що уповноважений відповідно до національного законодавства вирішувати, яким повинно бути призначення файлу даних для автоматизованої обробки, які категорії персональних даних повинні зберігатися та які операції повинні здійснюватися з ними.[6]

Слід звернути увагу, що, по суті це і є «володільць персональних даних», відповідно визначення даного Законом України «Про захист персональних даних».

На нашу думку даний перелік суб'єктів відносин в сфері захисту персональних даних про стан здоров'я особи потребує деяких уточнень. Для цього слід звернутися до європейських нормативних актів регулювання відносин в цій сфері. Конвенція Ради Європи «Про захист осіб в зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» була прийнята близько тридцяти років тому. Всі недоліки та прогалини буди заповнені та доопрацьовані в новіших актах. Так Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних», прийнята в 1995 році пропонує таку категорію учасників вище згадуваних відносин, як «треті особи», під якими розуміють будь яку фізичну чи юридичну особу, державний орган, агентство чи будь-який інший орган, інший ніж суб'єкт даних, контролер, оператор обробки даних і особи, що, будучи безпосередньо підпорядкованими контролеру чи оператору обробки даних, уповноважені обробляти дані.[6] Натомість для позначення категорії осіб, яким безпосередньо здійснюється передача персональних даних використовується термін «одержувач». В нашому ж законодавстві одержувачі називаються «третіми особами». Даний факт, на нашу думку, може негативно впливати на регулювання відносин в сфері персональних даних в майбутньому, і, з огляду на євроінтеграційне спрямування політики в нашій державі, повинен бути виправлений.

Ще одним важливим учасником досліджуваних нами правовідносин виступає Державна служба з питань захисту персональних даних, яка є уповноваженим державним органом в сфері захисту персональних даних. Даний орган є центральним органом виконавчої влади, який функціонує на основі Конституції України, Закону України «Про захист персональних даних», Положення «Про Державну службу з питань захисту персональних даних» та інших нормативно-правових актів, і який спеціалізується на формуванні державної політики в сфері захисту персональних даних, здійснює контроль та нагляд за дотриманням законодавства в даній сфері, реєструє бази персональних даних та веде Державний реєстр баз персональних даних, здійснює міжнародне співробітництво в цьому секторі відносин та ін.

Відповідно до статті 32 Конституції України, ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. [7, С - 121] Тому, практично всі органи державної влади та місцевого самоврядування, відповідно їхніх статусу та завдань, опосередковано є такими, які відносяться до категорії інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, до повноважень яких належить здійснення

захисту персональних даних. Так, наприклад, Президент України виступає гарантом дотримання прав та свобод людини та громадянина, Верховна Рада України – гарантом забезпечення цих прав та свобод шляхом прийняття законів та нормативних актів, Уповноважений ВРУ з прав людини здійснює парламентський контроль за дотриманням конституційних прав та свобод людини та громадянина, органи місцевого самоврядування забезпечують дотримання прав та свобод людини та громадянина на місцевому рівні та інші. Не слід також залишати поза увагою судову гілку влади, оскільки Конституцією України проголошено, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами.

Серед всіх органів, що тим чи іншим шляхом здійснюють захист відносин в сфері персональних даних, слід перш за все виділити Кабінет Міністрів України, зокрема Міністерство юстиції України, що спрямовують та координують діяльність Державної служби з питань захисту персональних даних.

Заключним елементом в системі правовідносин виступає їх зміст. О.С. Іоффе вважає, що зміст правовідносин складають права та обов'язки його учасників [4, с. 32]. У свою чергу, Ц.А. Ярмольська ототожнює його з юридично значущою поведінкою [11, с. 51].

На основі цих понять, зміст правовідносин в сфері захисту персональних даних про стан здоров'я особи – це сукупність юридичних прав та обов'язків суб'єктів правовідносин. Юридичні права є мірою дозволеної поведінки, що визначається державою. Юридичні обов'язки є мірою необхідної поведінки, яка забезпечується державою.

Юридичних фактів надзвичайно багато. Окремі із них мають загальний характер. Факт існування людини, її вік – все це загальні юридичні факти. Всі інші юридичні факти класифікують за вольовим критерієм на дві великі групи: 1) якщо юридичні факти виникають за волею суб'єктів, то такі факти називаються діями. Всі вони залежать від волі суб'єктів правовідносин. 2) факти, які виникають незалежно від волі суб'єктів правовідносин, називаються фактами-подіями. Наприклад, стихійні лиха, день народження людини чи її смерть. Юридичні факти-дії розмежовують на правомірні дії, неправомірні (правопорушення). Іноді для виникнення правовідносин потрібно, щоб був не один факт, а декілька або сукупність юридичних фактів.

Наприклад, при призначенні пенсії необхідно, щоб був певний вік, трудовий стаж, умови роботи, рівень зарплати. [1, С - 69]

В правовідносинах в сфері захисту персональних даних в Законі України «Про захист персональних даних» встановлюється чіткий перелік прав суб'єктів персональних даних. Сторони ж правовідносин, яким вони цю інформацію надають (володілець та розпорядник персональних даних, треті особи) володіють здебільшого обов'язками, які впливають з прав суб'єкта персональних даних та правил роботи з персональними даними, а також іншими правами та обов'язками, що обумовлені правовим статусом відповідного органу. Отже, перш за все, персональні дані повинні не розголошуватися та використовуватися в межах та цілях, а також в терміни, узгоджені з суб'єктом персональних даних та відповідно закону.

Слід відмітити, що такі суб'єкти, як уповноважений державний орган з питань захисту персональних даних та інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування, до повноважень яких належить здійснення захисту персональних даних володіють правами та обов'язками, що пов'язані, здебільшого, з здійсненням контрольних, наглядових та регуляторних функцій в даній сфері. Таким чином, можна зробити висновок, що головні обов'язки та права учасників досліджуваних нами правовідносин, витікають з правил збирання, зберігання, обробки, використання та розповсюдження останніх, а також здійснення контролю та нагляду за такими діями

Таким чином, правовідносини в сфері персональних даних про стан здоров'я – це специфічні суспільні відносини, врегульовані нормами права, які виникають в ході здійснення суб'єктами даних правовідносин своїх суб'єктивних прав та юридичних обов'язків з приводу збирання, зберігання, обробки, використання та розповсюдження відомостей чи сукупностей відомостей про стан здоров'я особи, за якими вона може бути ідентифікована, а також контроль та нагляд за такою діяльністю.

Правовідносини в сфері захисту персональних даних про стан здоров'я особи характеризуються багатьма особливостями та специфічними рисами, які обумовлюють необхідність подальшого ґрунтовного вивчення даної проблематики, створення якісного доктринального підґрунтя, з метою забезпечити в майбутньому ефективну нормативну базу, яка б регулювала ці відносини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Брижко В. М. Організаційно-правові засади захисту персональних даних. Дисертація кандидата юридичних наук: 12.00.07 / Національна Академія Державної податкової служби України. – Київ - 2004. – С. 251
- Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу «Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та вільним обігом цих даних» від 24.10.1995 р. // www.evropa.eu.int/ISPO/legal/en/dataprot/directiv/directiv.html.
- Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року, // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 34. — Ст. 1188., стаття 181.
- Іоффе О. С. Правоотношения по советскому гражданскому праву. – Л.: изд-во ЛГУ, 1949. – 141 с.
- Киви Б. Анонимность в Сети как залог свободы. Приватность и сбор персональных данных // www.sdteam.com/articles/hack058.shtml.
- Конвенція № 108 Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» (Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data; Amendment to Convention ETS No.108 allowing the European Communities to accede). Страсбург, 28.01.1981 р. Серія «Європейські угоди», № 108 // www.convention.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/108.htm. Офіційний переклад засвідчено МЗС України від 01.07.2002 р.
- Конституція України : Принята на V сесії Верховної Ради України 28. 06. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України . – 1996. – №30.
- Кримінальний кодекс України // Відом.Верхов.Ради. –2001. – № 25–26. – Ст. 131.
- Максименко Ю. Е. Теоретико-правові засади забезпечення інформаційної безпеки України. Дисертація кандидата юридичних наук : 12.00.01 / Київський Національний університет внутрішніх справ. – Київ – 2007. – С. 186.
- Олійник А.Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: Монографія. / А.Ю. Олійник – К.: Алерта, КНТ, Центр навчальної літератури, 2008. – 472 с.
- Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч. посіб. / С.Г. Стеценко – К.: Атіка, 2008. – 624 с.
- Ярмольская Ц.А. Субъекты советского административного права. [Текст]: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. – М., 1958